

**HOCH
PART
ERRE**

Zürich University
of Applied Sciences

**zh
aw**

School of Architecture,
Design and Civil Engineering

Warschau Mitte

Der Zweite Weltkrieg und der Bau des Kulturpalastes hinterliessen mitten in Warschau eine grosse Leere. In ihrer Bachelor-Abschlussarbeit entwarfen die Studierenden der Architekturabteilung der ZHAW ein Stück Stadt. Dieses basiert auf der Tradition der europäischen Stadt, nimmt aber auch die Tradition des Warschauer Wiederaufbaus der Nachkriegszeit auf.

www.archbau.zhaw.ch

Warszawa Śródmieście

Druga wojna światowa oraz zbudowanie Pałacu Kultury i Nauki pozostawiły dużą pustkę w centrum Warszawy. W swojej pracy licencjackiej studenci Wydziału Architektury Żuryskiej Szkoły Wyższej Nauk Stosowanych zaprojektowali dzielnice miasta. Założenia projektu bazują na tradycji europejskiego miasta oraz nawiązują bezpośrednio do idei towarzyszących odbudowie Warszawy w latach powojennych.

www.archbau.zhaw.ch

MUZEUM **ARCHITEKTURA**
sztuki museum
nowoczesnej of modern art
w warszawie in warsaw

Herzog SKY-FRAME
Küchen mit Herz

Themenheft von Hochparterre, Oktober 2015 |
Wydanie specjalne Hochparterre, Październik 2015

Warschau Mitte | Warszawa Śródmieście

Ein Vorschlag für den Wiederaufbau am Kulturpalast |
Propozycja zabudowy obszaru wokół Pałacu Kultury

Seit sechzig Jahren besetzt der Kulturpalast das Warschauer Zentrum und dominiert die Stadt. | *Od sześćdziesięciu lat Pałac Kultury i Nauki zajmuje centrum Warszawy i dominuje nad miastem.*

Inhalt | Spis treści

4 Städtebau lernen | *Uczyć się urbanistyki*

Studierende für die Stadtentwicklung sensibilisieren. | *Uwrażliwić studentów na problematykę rozwoju miast.*

6 Die Stadt und ihr Herz | *Miasto i jego serce*

Nach dem Zweiten Weltkrieg blieb Warschaus Stadtmitte leer. | *Po wojnie Śródmieście Warszawy opustoszało.*

14 Von Warschau lernen | *Uczyć się od Warszawy*

Für Polens Hauptstadt planen – ein Prozess, der Studierenden aus Winterthur neue Erkenntnisse brachte. | *Planować stolicę Polski – proces, który rozszerzył horyzonty studentom z Winterthuru.*

20 Gesamtplan | *Plan całościowy*

Das Projekt auf einen Blick. | *Przegląd projektu.*

22 Vier Themen für eine gute Stadt | *Cztery zagadnienia dobrego miasta*

Den Kulturpalast verweben. | *Zintegrować Pałac Kultury z miastem.*
Fassaden – vom Stadtraum geprägt. | *Elewacje budynków a przestrzeń miejska.*
Das Quartier mit der Stadt verknüpfen. | *Scalić nowe centrum z miastem.*
Vokabular der Stadträume. | *Przestrzenna konsekwencja.*

37 Statements | *Opinie*

Zwei Stimmen aus Polen. | *Dwa głosy z Polski.*

38 Komplizierter Organismus | *Organizm skomplikowany*

Eine Stadt muss menschenfreundlich sein. | *Miasto powinno być przyjazne ludziom.*

Festival «Warschau im Bau»

Das in diesem Heft dokumentierte Projekt ist Teil der 7. Ausgabe des Festivals «Warschau in der Bau» (Warschau im Bau), organisiert vom Museum für Moderne Kunst. Im Rahmen des Festivals findet ein Podiumsgespräch zum Projekt statt. 10. Oktober bis 11. November 2015. Programm: www.warszawawbudowie.pl

Festival „Warszawa w Budowie”

Projekt, który został udokumentowany na łamach tego wydania, jest częścią siódmej odsłony Festiwalu „Warszawa w budowie” organizowanego przez Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. W ramach tego wydarzenia odbędzie się również panel dyskusyjny odnośnie opisywanego tutaj projektu. 10 października – 11 listopada 2015. Program: www.warszawawbudowie.pl

Impressum | Impressum

Verlag | *Wydawnictwo* Hochparterre AG Adressen | *Adres* Ausstellungsstrasse 25, CH-8005 Zürich, Telefon 044 444 28 88, www.hochparterre.ch, verlag@hochparterre.ch, redaktion@hochparterre.ch Verleger und Chefredaktor | *Wydawca i redaktor naczelny* Köbi Gantenbein Verlagsleiterin | *Kierownik wydania* Susanne von Arx Konzept und Redaktion | *Koncept i redakcja* Werner Huber Redaktion Polnisch | *Redakcja wersji polskiej* Tomasz Żylski Fotografie | *Zdjęcia* Pit Brunner, www.pitbrunner.ch Art Direction | *Dyrektor artystyczny* Antje Reineck Layout | *Opracowanie graficzne* Barbara Schrag Produktion | *Produkcja* René Hornung Übersetzung Deutsch / Polnisch | *Tłumaczenie Niemiecki / Polski*: Marcin Łazarowicz, Łukasz Pietrzak Übersetzung Polnisch / Deutsch | *Tłumaczenie Polski / Niemiecki*: Łukasz Pietrzak Korrektorat deutsch Dominik Süess, Elisabeth Sele *Korekta wersji polskiej* Łukasz Pietrzak, Tomasz Żylski Lithografie | *Litografia* Team media, Gurtellen Druck | *Druk* Stämpfli AG, Bern Herausgeber | *Wydawca* Hochparterre in Zusammenarbeit mit der Architekturabteilung der Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften (ZHAW), Winterthur | *Hochparterre we współpracy wydziału architektury Zuryskiej Szkoły Nauk Stosowanych (ZHAW), Wintertur* Bestellen | *Zamówienia* shop.hochparterre.ch, Fr. 15.– Cena w Polsce: PLN 10.–

Editorial | Od redakcji

Warum Warschau?

Mit diesem Heft verfolgt Hochparterre zwei Ziele: die Städtebaudiskussion und den fachlichen Austausch. Der hier und am Festival «Warschau im Bau» dokumentierte Prozess ist ein wichtiger Beitrag in der Diskussion um einen zeitgemässen Städtebau. Warschau ist dafür prädestiniert, denn die Geschichte hinterliess eine stark fragmentierte Stadt. Interessant sind insbesondere die Ensembles des Sozialistischen Realismus. Dem stilistischen Diktat aus Moskau folgend entstanden Bauten, die die traditionelle europäische Stadt weiterstrickten. Diese bieten heute einen wertvollen Anknüpfungspunkt für die Städtebaudebatte. Werner Huber, Redaktor

Warum in die Ferne schweifen? Sieh, das Gute liegt so nah. Die Frage ist auch beim Warschau-Projekt der ZHAW berechtigt: Weshalb stellen wir unseren Bachelorstudierenden im dritten Jahr eine solche Entwurfsaufgabe? Weshalb die Auseinandersetzung mit einem fremden Kulturraum? Es ist die Anziehungskraft des «Anderen», die Sehnsucht des Entdeckens. Gerade in einem uns unvertrauten Kultur- und Sprachraum muss eine solche Aufgabe vor allem als ein Element des didaktischen Modells verstanden werden. Wenn sich aus den Arbeiten Erkenntnisse zum öffentlichen Raum, der städtischen Ordnung, des Zusammenspiels von Architektur und Macht ergeben und diese den Diskurs hier wie dort anregen: umso besser! Prof. Dr. Oya Atalay Franck, ZHAW, Studienleiterin Architektur

Dlaczego Warszawa?

Z tym wydaniem realizuje Hochparterre dwa cele: dyskusję na temat zagadnień urbanistycznych oraz wymianę poglądów. Proces, prezentowany w tym zeszycie oraz na festiwalu «Warszawa w budowie», wnosi istotny wkład w dyskusję nad współczesną urbanistyką. Warszawa, ze względu na jej dzieje, jest szczególnie do tego predysponowana. Przy czym interesujące są koncepcje zabudowy socjalistycznej. Naśladując dyktat stylistyczny z Moskwy, powstały osiedla, które kontynuowały tkanie struktury tradycyjnego europejskiego miasta. Dzisiaj oferują one cenny punkt wyjściowy do urbanistycznej debaty. Werner Huber, Redaktor Hochparterre

Dlaczego zapuszczają się tak daleko. Pytanie to jest jak najbardziej uzasadnione w przypadku warszawskiego projektu zrealizowanego przez ZHAW. Dlaczego stawiamy studentom trzeciego roku takie zadanie? Po co potrzebna jest konfrontacja z obcą kulturą? Jest nią siła przyciągania tego innego, tęsknota za odkrywaniem. Właśnie w takim obcym kulturowo i językowo miejscu powinno zostać zadanie to zrozumiane jako element dydaktycznego modelu. Jeśli wypłyną z tego wnioski dotyczące porządku urbanistycznego, współgrania architektury i sił zewnętrznych oraz zainicjuje to dyskusję tu, czy gdzie indziej, to tym lepiej!

Prof. Dr. Oya Atalay Franck, ZHAW, Kierownik Wydziału Architektury

Warschauer neue Mitte soll ein abwechslungsreicher pulsierender Stadtteil im Zentrum der Hauptstadt werden. | *Centrum Warszawy powinno stać się różnorodną i tętniącą życiem częścią miasta.*

«Wir suchen das Urbane, reden über Urbanität und bauen – immer noch – Siedlungen und die Peripherie, um diese dann durch allerlei Zutaten und nachträgliche Anpassungen doch noch urban erscheinen zu lassen. Weshalb bauen wir keine Städte?» Werner Oechslin

„Szukamy wielkowiejskości, rozmawiamy o niej, a w dalszym ciągu realizujemy osiedla i peryferie, doprawiamy je różnymi składnikami i dopasowujemy, aby w ostatecznym efekcie wyglądały bardziej miejsko. Ale dlaczego nie budujemy miast?” Werner Oechslin

Von Warschau lernen | Uczyć się od Warszawy

Studierende der ZHAW erarbeiten ein städtebauliches Projekt für Warschau, sie lernen von dessen Wiederaufbau der Nachkriegszeit. | Studenci ZHAW w Winterturze opracowują projekt urbanistyczny w Warszawie i w ten sposób uczą się na przykładzie powojennej odbudowy tego miasta.

Text | Tekst:
Thomas Schregenberger
Fotos | Zdjęcia:
Werner Huber

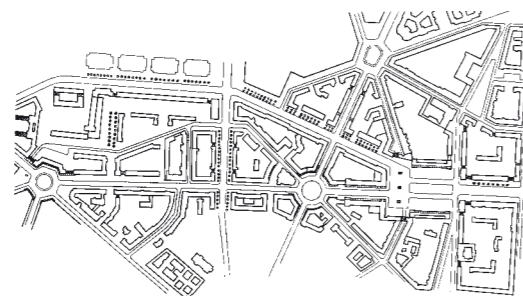
Das Projekt «Warschau Mitte» gehört zu einer Serie städtebaulicher Arbeiten, die in den letzten Jahren am Studiengang Architektur der Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften (ZHAW) in Winterthur entstanden sind. In diesem Rahmen wurden Projekte für London, Barcelona, Chioggia und Palermo, aber auch für die «Glattalstadt» im Nordosten Zürichs, für Winterthur und für Berlin bearbeitet. Die von den Studierenden gemeinsam erarbeiteten baulichen Vorschläge bestehen jeweils aus einer Vielzahl von Teilprojekten. Alle diese Arbeiten beschäftigen sich mit dem urbanen Raum.

Die Motivation für diese städtebaulichen Projekte ist die Kritik an der Zersiedlung weiter Teile der Schweiz und Europas und die damit verbundene Forderung nach einer höheren Bebauungsdichte. Den Städtebau verstehen →

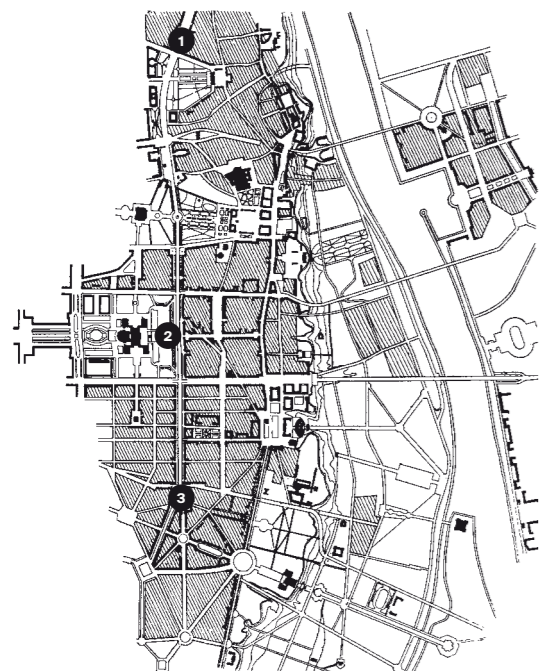
Projekt „Warszawa Śródmieście” należy do serii prac urbanistycznych, które w ostatnich latach powstały na wydziale architektury Wyższej Szkoły Nauk Stosowanych w Zurychu (ZHAW). W ramach tych zajęć dotychczas przygotowaliśmy koncepcje dla Londynu, Barcelony, Chioggi i Palermo, a także dla Glattstadt w północnym Zurychu, dla Winterthuru i Berlina. Wszystkie te koncepcje składają się z wielu podprojektów, i głównie skupiają się na krytyce suburbanizacji. Jednym możliwych przeciwdziałań tego procesu, jest dążenie do zwiększania gęstości zabudowy.

Planowanie miasta rozumiemy jako istotną część sztuki budowlanej i widzimy w tym ważne zadanie dla architektów, aby sformułować zorientowane na przyszłość pojęcie urbanistyki oraz ciągle rozwijać nowe wyobrażenie o dobrze funkcjonującej przestrzeni miejskiej. →

Situationsplan des Marszałkowska-Wohn-viertels MDM. I
Plan sytuacyjny Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej.

Die städtebauliche Struktur wie sie in den 1950er-Jahren geplant war. Die wichtigste Achse die Marszałkowska.
1 Nowa Marszałkowska, 2 Plac Defilad, 3 MDM / Plac Konstytucji | Zaplanowana w latach 50. struktura miejska Warszawy. Marszałkowska jako najważniejsza z osi.

Die Fassadengestaltung des MDM reagiert auf die Situation: Das hohe Haus links schliesst den Plac Konstytucji an der Nordseite ab, das anschließende niedrigere Gebäude liegt an der Ulica Piękna. | Zaprojektowane elewacje MDM-u dobrane są odpowiednio do sytuacji. Wysoki budynek po lewej stronie zamyka Plac Konstytucji od strony północnej, natomiast niski budynek leży przy ulicy Pięknej.

→ wir Dozierende als Teil der Baukunst und sehen es als wichtige Aufgabe der Architekten, zukunftsgerichtete Bilder für eine zeitgemässe Urbanität zu formulieren und neue stadträumliche Vorstellungen zu entwickeln.

Warum Warschau?

Der Zweite Weltkrieg und Stalins Geschenk, der Kulturpalast, haben mitten im Zentrum Warschaws bis heute eine riesige Lücke im Gefüge der Stadt hinterlassen. Diese zu schliessen, haben wir uns zur Aufgabe gemacht. Unser Projekt soll einen Beitrag zur Diskussion um den Kulturpalast und die seit den 1950er-Jahren ungelöste städtebauliche Situation in Warschau leisten. Das geschieht vor dem Hintergrund des facettenreichen Wiederaufbaus der Innenstadt in den Jahrzehnten nach dem Krieg, der die jeweils aktuelle Doktrin des Städtebaus widerspiegelt.

In der ersten Phase des Wiederaufbaus, unmittelbar nach dem Krieg, folgte man in Warschau zwar den Prinzipien der Moderne. Doch wie im Westen fand auch in Osteuropa eine Debatte über den zeitgemässen Städtebau statt, und es wurde Kritik an der funktionalistischen Stadt des CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne) und der Charta von Athen laut. Kritisiert wurde die gestalterische Reduktion auf die Funktion, wie sie etwa in den Begriffen «form follows function» und «funktionale Stadt» zum Ausdruck kommt. CIAM und die Charta von Athen, so wurde argumentiert, proklamierten die (räumliche) Auflösung der Stadt. Mit der Erhebung des Sozialistischen Realismus zur Staatsdoktrin – in Polen 1949 – war die Auseinandersetzung zwischen den «Modernisten»

→ Dlaczego Warszawa

Druga wojna światowa i prezent Stalina – Pałac Kultury i Nauki – pozostały w centrum Warszawy olbrzymią luką, która do dziś nie została zapełniona. Chcieliśmy to zmienić. Projekt ma stanowić wkład do dyskusji dotyczącej Pałacu Kultury i urbanistycznego problemu w centrum Warszawy, który od lat 50. zeszłego stulecia pozostaje nierozwiązany. Problem ten pojawił się w tle odbudowy miasta, która to ilustrowała aktualną doktrynę urbanistyczną.

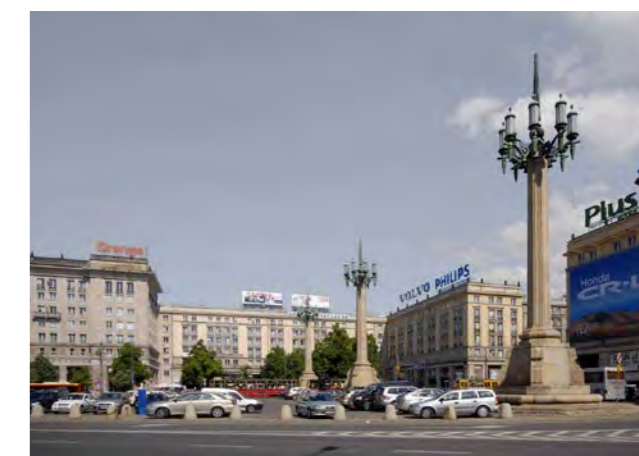
W pierwszej fazie odbudowy, bezpośrednio po wojnie, wprawdzie trzymano się jeszcze zasad modernizmu, jednak podobnie jak na Zachodzie, tak i w Europie Wschodniej rozpoczęła się już szeroka dyskusja o nowej urbanistyce. Krytyka miasta funkcjonalnego, promowanego przez CIAM i Kartę Ateńską, stawała się coraz głośniejsza. Wraz z wprowadzeniem w Polsce w 1949 roku realizmu socjalistycznego jako doktryny państwowej, polemika modernistów i tradycjonalistów zakończyła się. Zgodnie z główną tezą socrealizmu, architektura zaliczana jest do dziedzin sztuki, a nie jak to było w modernizmie do nauk ścisłych.

Cechy realizmu socjalistycznego

„Obraz miasta, jego indywidualny, artystyczny wyraz powinien być nakreślony przez place, ulice i dominujące budynki” nawoływali przedstawiciele realizmu socjalistycznego. Zgodnie z tymi zasadami na przeciwległych krańcach ulicy Marszałkowskiej powstały dwie dzielnice: na południu osiedle MDM, na północy Nowa Marszałkowska (dzisiejsza ul. Generała Władysława Andersa). MDM budowana była prawie równocześnie z monumentalną

Die Ausgestaltung der «Nowa Marszałkowska» (heute Ulica gen. Władysława Andersa) folgt den gleichen Prinzipien wie das MDM, doch sind die Bauten einfacher gehalten. | Koncepcja zabudowy osiedla «Nowa Marszałkowska» (dzisiejsza Ulica gen. Władysława Andersa) kieruje się tymi samymi zasadami co dzielnica MDM, fasady budynków są jednakże prościej wykorzystane.

Drei monumentale Kandelaber gliedern den Plac Konstytucji. | Trzy monumentalne kandelabry dzielą przestrzeń placu Konstytucji.

Die streng gefasste Nowa Marszałkowska verlängert die alte Ulica Marszałkowska Richtung Norden. | Rygorystycznie wyznaczona Nowa Marszałkowska przedłuża starą Ulicę Marszałkowską w kierunku północnym.

und den «Traditionalisten» in den Ländern des Ostblocks abgeschlossen. Gemäss einer der zentralen Thesen des Sozialistischen Realismus wurde die Architektur nun offiziell als Kunst betrachtet, nicht als Wissenschaft wie von den Verfechtern der Moderne.

Die Qualitäten des Sozialistischen Realismus

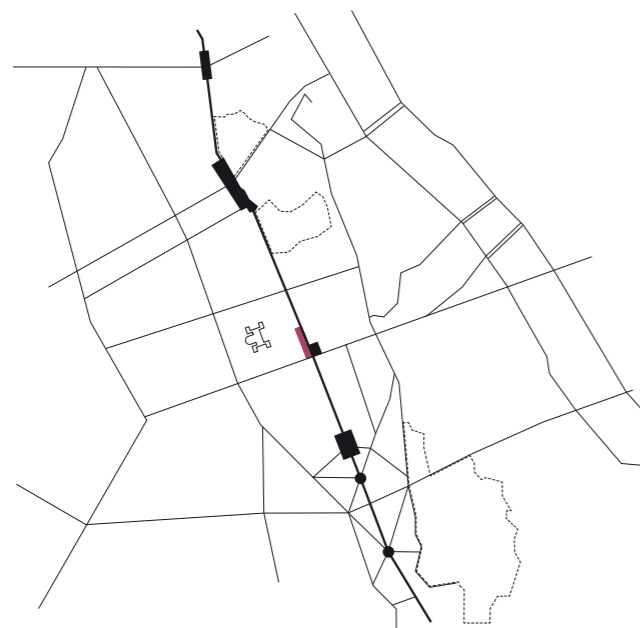
«Das Antlitz der Stadt, ihre individuelle künstlerische Gestalt wird von Plätzen, Strassen und beherrschenden Gebäuden bestimmt», postulierten die Vertreter des Sozialistischen Realismus. Gemäss diesen Prinzipien entstanden an den beiden Enden der Ulica Marszałkowska zwei Stadtquartiere: im Süden das Wohnviertel MDM, im Norden ein Quartier beidseits der «Nowa Marszałkowska» (heute Ulica Generała Władysława Andersa). Fast gleichzeitig mit der weit monumentaleren Karl-Marx-Allee in Ost-Berlin gebaut, ist das MDM-Viertel ein höchst urbaner Stadtteil, der heute städtebaulich attraktiver ist denn je. Seine geometrische Komposition beruht im Wesentlichen auf der zerstörten Stadt: Die Stanisław-Achse, eine sternförmige Anlage aus dem 18. Jahrhundert, wurde weitgehend übernommen, die Marszałkowska aber massiv verbreitert und ein neuer städtischer Platz, der Plac Konstytucji eingeführt. Die Fassaden sind klar gegliedert und betonen mit ihrer Gestaltung die räumliche Situation. Ihr klassizistisch anmutendes Vokabular ist präzise angewandt: Arkaden und Kolonnaden, Sockelgeschosse mit dazugehörendem Mezzanin oder darüberliegender Bel-etage kombiniert, einfach gefasste Fenster als Teil einer Kolossalordnung und ausgeprägte, oft über mehrere →

Aleją Karola Marxa w Berlinie Wschodnim jest dzielnicą na wskroś wielkowiejską. Obecnie jeszcze bardziej atrakcyjną niż wtedy, gdy powstawała. Jej kompozycja geometryczna nawiązuje do głównych cech zniszczonego miasta (projekt przestrzenny w dużym stopniu oparto na osi stanisławowskiej – założeniu urbanistycznym z XVIII wieku w kształcie gwiazdy). Jednakże Marszałkowska została znacznie poszerzona, stworzono też nowy miejski plac – plac Konstytucji. Fasady budynków są klarownie podzielone i poprzez swój wyraz podkreślają przestrzenny charakter tego miejsca. Klasycystyczny repertuar zastosowanych środków jest precyzyjnie dobrany: arkady, rzędy kolumn, cokoły, partery wraz z półpiętrzem lub też piano nobile, regularny układ okien jako część ogólnego porządku, attyki. Także ogromne kandelabry i bogato zdobiona nawierzchnia placu tworzą elegancką, śródmiejską dzielnicę.

Na Zachodzie poświęcono realizmowi socjalistycznemu dużo mniej uwagi. Krytyka ruchu modernistycznego, funkcjonalnego miasta oraz Karty Ateńskiej przebiegała również w obrębie samej CIAM, co doprowadziło do powstania Teamu X. Niestety obu tych kierunków nie udało się do siebie zbliżyć. Realizm socjalistyczny zbyt silnie związany był z doktryną i propagandą. Z obecnego punktu widzenia był to błąd. Zalety urbanistyczne MDM-u są do dziś widoczne, a powstałe 10 lat później, w innych realiach politycznych, modernistyczne osiedle Za Żelazną Bramą posiada braki w kształtowaniu przestrzeni urbanistycznej. Zespół składający się z 19 wieżowców sięgających 50 metrów ma podmiejski charakter, bez jakiegokolwiek związku przestrzennego z otaczającym go śródmieściem. →

Überlagerung der Vorkriegsbebauung mit dem Kulturpalast. Die freie Fläche links war das Bahnareal. | *Nalożona na siebie przedwojenna struktura zabudowy z budynkiem PKIN. Pusty obszar po lewej stronie to teren dawnego dworca kolejowego.*

Das Projekt ergänzt die Abfolge von Platzräumen entlang der Marszałkowska mit einem weiteren präzise definierten Platz. | *Poprzez dodatkowy jasno zdefiniowany plac uzupełnia ten projekt ciąg placów wydłuż ulicy Marszałkowskiej.*

→ Geschosse reichende Attikas. Auch grosse Kandelaber und reich gestaltete Platzbeläge machten den neuen Stadtteil zu einem eleganten innerstädtischen Quartier.

Im Westen wurde dem Sozialistischen Realismus wenig Beachtung geschenkt. Auch wenn die Kritik an der Moderne, der funktionalistischen Stadt und der Charta von Athen auch innerhalb der CIAM immer lauter wurde und schliesslich zu deren Auflösung durch das Team X führte – in Verbindung zueinander hat man die beiden Bewegungen nie gebracht. Zu sehr schien das Doktrinäre, Propagandistische am Sozialistischen Realismus zu haften. Aus heutiger Sicht war das ein Fehler. Die urbanen Qualitäten des MDM-Viertels sind heute offensichtlich, während die gut zehn Jahre später unter neuen politischen Verhältnissen entstandene, nun wieder für «modern» gehaltene Siedlung «Hinter dem Eisernen Tor» die räumlich-urbanen Mängel eklatant aufzeigt. Mit ihren 19 nahezu 50 Meter hohen Scheibenhochhäusern bleibt sie, trotz hoher Dichte und zentraler Lage, eine suburbane Siedlung ohne jeden räumlichen Bezug zur umliegenden Innenstadt.

Gemeinsames städtebauliches Konzept der ZHAW

Der Vorschlag «Warschau Mitte» schliesst eine Lücke im Stadtkörper, die so gross ist wie die Berner Altstadt. Die Boulevards Aleje Jerozolimskie und Ulica Marszałkowska werden vervollständigt und von eleganten Fassaden gesäumt. Der Hauptbahnhof erhält eine angemessene urbane Umgebung, und auf dem heute 600 Meter langen und 200 Meter breiten Plac Defilad entsteht ein neuer Stadtteil mit attraktiven städtischen Räumen. Die grosse Herausforderung war, mit dem räumlich isolierten Kulturpalast angemessen umzugehen, ihn ins Gefüge der Warschauer Innenstadt einzubinden.

→ Wspólna koncepcja urbanistyczna

Propozycja rozwiązań w ramach projektu „Warszawa Śródmieście” obejmuje obszar wielkości starego miasta w Bernie. Pieszce pasażer przy Alejach Jerozolimskich i ulicy Marszałkowskiej zostaną dopełnione i otoczone eleganckimi fasadami. Dworzec Warszawa Centralna otrzyma odpowiednie wielkomiejskie otoczenie, a na placu Defilad, który jest długi na 600 i szeroki na 200 metrów, powstanie dzielnica z atrakcyjną przestrzenią publiczną. Dużym wyzwaniem było odpowiednie zintegrowanie Pałacu Kultury i Nauki ze strukturą Śródmieścia. Jako twór sam w sobie jest on bowiem odizolowany przestrzennie od otoczenia.

Dziewiętnastowieczny układ ulic okazał się dla naszego planowania dosyć szybko mało przydatny. Za bardzo bowiem zmieniło się bezpośrednie sąsiedztwo Pałacu w ostatnich siedemdziesięciu latach. Przede wszystkim jednak sam Pałac Kultury ze swoimi niewyobrażalnymi rozmiarami i zabudowanymi skrzydłami uniemożliwił nam powrót do zniszczonej struktury miasta. Paradoksalnie jego forma stała się głównym czynnikiem, który wpłynęła na kompozycję przestrzenną nowego założenia.

Współzawodnictwo pomiędzy dziewięcioma zespołami studentów przyczyniło się do nakreślenia głównej koncepcji zabudowy. Zdecydowaliśmy, że nowa dzielnica będzie miała prostokątną siatkę, która powstanie z przeplatających się nawzajem placów i ulic. Świadomie zrezygnowaliśmy z nieprzerwanie ciągnących się osi. Przed główną (wschodnią) fasadą Pałacu Kultury i Nauki powstanie duży, zamknięty plac miejski. W zachodniej części półokrągła Sala Kongresowa powinna zostać dopełniona przestrzennie. Dodatkowo plan zakłada, że poprzez dopełnienie skrzydeł Pałacu i nadanie im formy dziedzińców zostanie on lepiej zintegrowany z tkanką miejską. Ważne było

Das neue Quartier führt das Stadtgewebe an den Kulturpalast heran und verdichtet es. | *Nowa dzielnica tka strukturę zabudowy pod sam pałac i dodatkowo zagęszcza ją.*

Schnell wurde klar, dass die Geometrie und der Strassenverlauf des einstigen Stadtteils aus dem 19. Jahrhundert für unsere Planung kaum behilflich sein konnten. Zu sehr hatte sich in den letzten siebzig Jahren die unmittelbare Nachbarschaft verändert: Die Ulica Marszałkowska wurde massiv verbreitert und im Westen des Geländes eine neue Strasse eingeführt. Vor allem aber war es der Kulturpalast selbst, mit seinen unglaublichen Dimensionen und den ausladenden Flügelbauten, der es uns verunmöglichte, auf die Geometrie der zerstörten Stadt zurückzukommen. Im Gegenteil: Mit seiner Dominanz und seiner Geometrie prägt der Palast die räumliche Komposition des neuen Stadtgevierts.

Ein Wettbewerb unter neun Studententeams für einen Masterplan brachte wichtige Entscheidungen: Das neue Viertel soll ein orthogonales Ordnungssystem erhalten und aus einer Raumfolge von Strassen und Plätzen bestehen; durchgehende Strassenachsen gibt es hingegen nicht. Vor der Hauptfassade des Kulturpalastes im Osten soll ein grosser geschlossener Stadtplatz entstehen. Ein räumlicher Abschluss soll den im Westen gelegenen halbrunden Kongresssaal fassen. Zudem sieht der Masterplan vor, mit Anbauten und Hofbildungen die Flügelbauten und damit den Kulturpalast selbst mit dem neuen Stadtkörper zu verknüpfen. Wichtig war uns, die Ulica Marszałkowska im Bereich der Kreuzung mit den Aleje Jerozolimskie auszuweiten, sodass an der Kreuzung der beiden grossen Boulevards ein offener länglicher Platz entsteht. Er schafft zum dahinterliegenden Kulturpalast und zum Pavillon der Sparkasse PKO, der auf der gegenüberliegenden Strassenseite ebenfalls an der Kreuzung steht.

Einzelne Häuser

Gruppen von Studierenden entwickelten Teilprojekte weiter und koordinierten sie wöchentlich im Plenum am grossen Modell. Hier wurden gestalterische Spielregeln formuliert, differenzierte Gebäudehöhen diskutiert, Nutzungen ausgehandelt und Arkadensysteme, Fassadengliederungen und Hofdurchquerungen bestimmt. Die generelle Traufhöhe war mit dreissig Metern vorgeschrieben; eine Höhe, die in etwa der südlichen Strassenfassade der Aleje Jerozolimskie und den Flügelbauten des Kulturpalastes entspricht. Abweichungen waren möglich, sie mussten allerdings städtebaulich begründet sein. Später führten wir einen zweiten Gebäudehorizont ein, der den mittelhohen Ecktürmen des Kulturpalastes entspricht.

Die Nutzungen der einzelnen Gebäude sind vergleichbar mit denen gut erschlossener Zentren anderer Grossstädte: Restaurants, Kinos, Hotels, Warenhäuser, eine Post und eine Kunstschule. Ausserdem definierten wir Nutzungen, die direkt mit dem Ort verknüpft sind, etwa eine mehrgeschossige Halle für den unterirdischen S-Bahnhof oder neue Verbindungen zu den U-Bahnstationen. Einige Nutzungen beziehen sich direkt auf das Angebot im Kulturpalast: eine Erweiterung des Hallenbads mit zusätzlichen Becken und Sprungturm, eine Werkstatt für das Theater oder eine Erweiterung des Technikmuseums. Im geplanten Quartier sind in den obersten Geschossen der Neubauten Wohnungen vorgesehen; auch an eine Kinderkrippe und Kindergärten wurde in der Planung gedacht.

Im Vordergrund aber standen immer wieder Fragen zum städtischen Raum: die Beziehungen der Räume zueinander, ihre Form und ihre Gestalt, ihr Charakter, ihre Intimität oder Öffentlichkeit. Wir diskutierten die Bedeutung der Fassaden, ihre Materialität, ihre Gliederung, die Ordnung und deren Variationen – alles Themen, mit denen wir uns auch unabhängig vom Projekt für Warschau Mitte wieder vermehrt beschäftigen sollten. ●

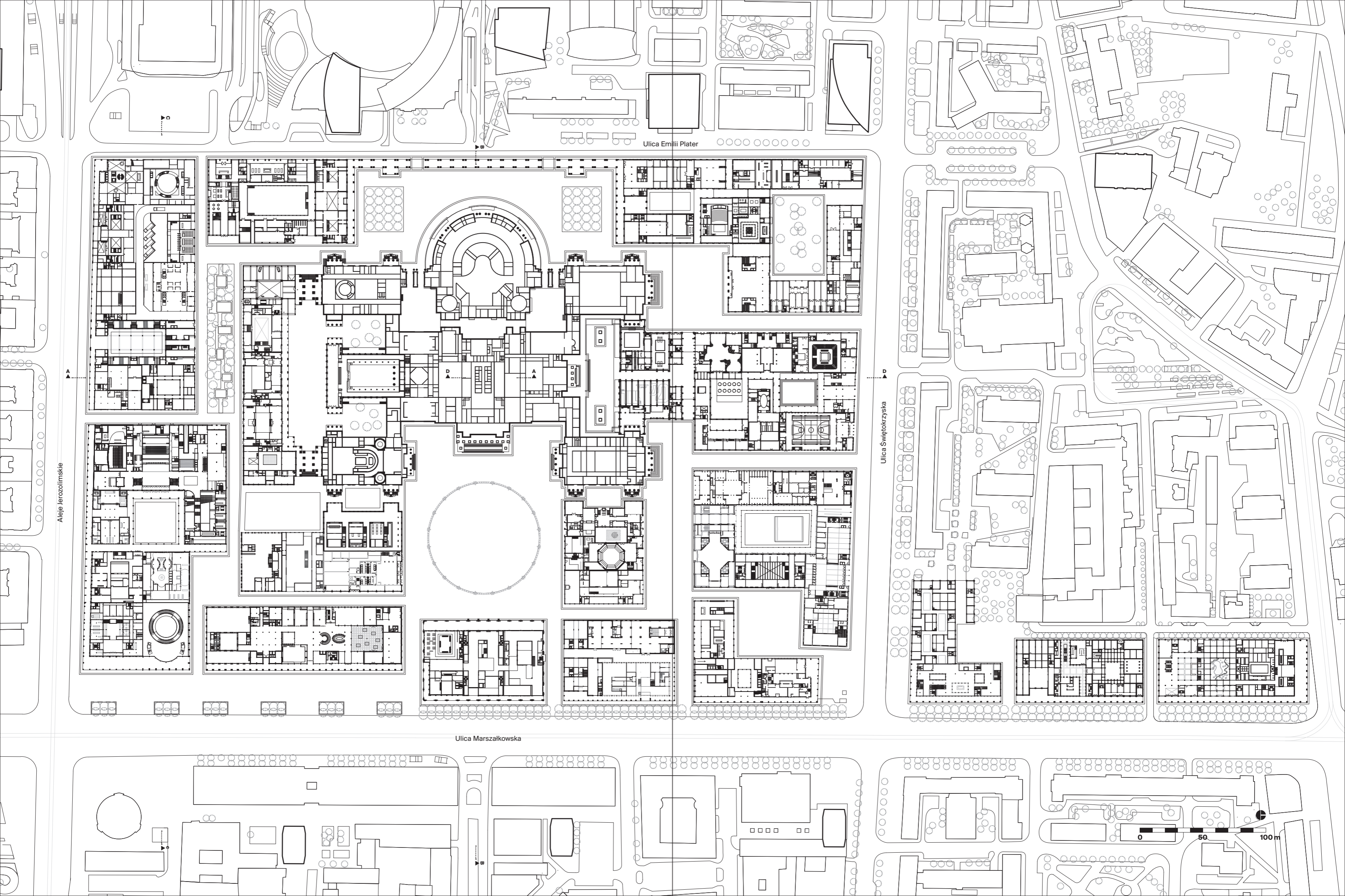
również takie poszerzenie ulicy Marszałkowskiej w okolicy ronda Dmowskiego, by powstał tam otwarty, podłużny plac, który zapewni powiązanie przestrzenne między Pałacem Kultury a tętniącym życiem placem przed Rotundą.

Poszczególne budynki

Poszczególne grupy nieustannie rozwijały projekt. Relację z poczynionych postępów zdawały raz w tygodniu podczas wspólnych dyskusji przy modelu. To właśnie tu sformułowano ogólne ramy projektowe, spierano się o różne wysokości budynków i ich funkcje, tworzone sznury arkad, podziały fasad i połączenia między dziedzińcami. Ostatecznie ustalono wysokość obiektów na 30 metrów, która odpowiada wysokości pierzei po południowej stronie Aleje Jerozolimskich oraz wysokości skrzydeł Pałacu Kultury i Nauki. Odstępstwa były możliwe, musiały być jednak odpowiednio urbanistycznie uargumentowane. Później wprowadziliśmy dodatkową linię zabudowy, odpowiadającą wysokości średnich narożnych wieżyczek Pałacu.

Funkcje poszczególnych budynków odpowiadają tym, które spotkać można w centrach dużych miast: restauracje, kina, hotele, domy handlowe, poczta, szkoły. Poza tym zdefiniowaliśmy funkcje, które są specyficzne dla tego miejsca, jak hala dworca kolei podmiejskiej. Część rozszerza ofertę Pałacu i Kultury: rozbudowa pływalni o dodatkowe baseny i wieżę do skoków, nowe przestrzenie dla teatru i Muzeum Techniki. W planowanej dzielnicy przewidziane są także mieszkania, które ulokowane zostały na wyższych piętrach nowej zabudowy. Jest też żłobek i przedszkole.

Na pierwszym miejscu stały jednak zagadnienia dotyczące przestrzeni miejskiej. Związki między poszczególnymi przestrzeniami, ich forma, charakter, intymność bądź też otwartość. Dyskutowaliśmy nad wyborem materiałów, znaczeniem fasad oraz ich podziałem, porządkiem i różnymi wariantami. Są to zagadnienia, z którymi jako architekci musimy się często mierzyć. ●

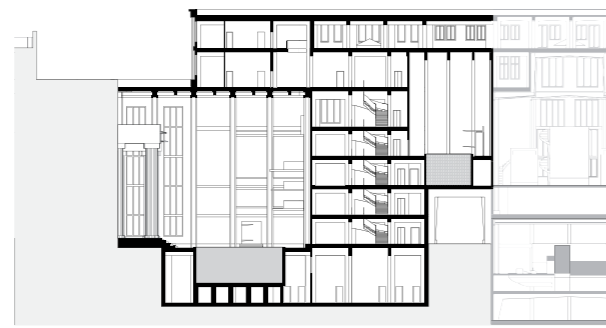
Ulica Emilii Plater

Aleje Jerozolimskie

Ulica Świętokrzyska

Ulica Marszałkowska

0 50 100 m

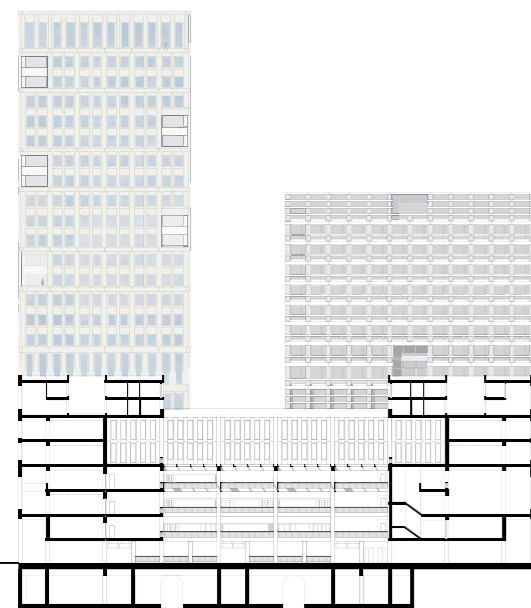
Stellenweise ist die Verzahnung von alt und neu so eng, dass die Palast-Aussenfassade zu einer Innenfassade wird. | *Miejscami zazębienie między nowym a istniejącym jest tak dopasowane, że elewacja zewnętrzna pałacu staje się fasadą wewnętrzną.* Projekt: Johannes Gadient

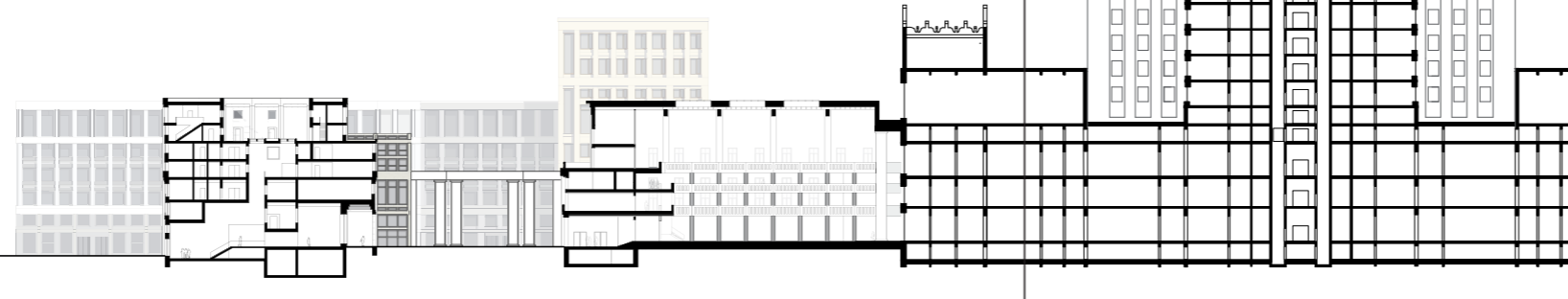
Einige Neubauten schliessen direkt an den Palast an, nehmen dessen Massstäblichkeit auf und brechen so die Monumentalität. | *Niektóre budynki usytuowane są bezpośrednio przy pałacu, odywierciedlają jego skalę i przelamują jego monumentalny charakter.* Projekt: Dominique Beer

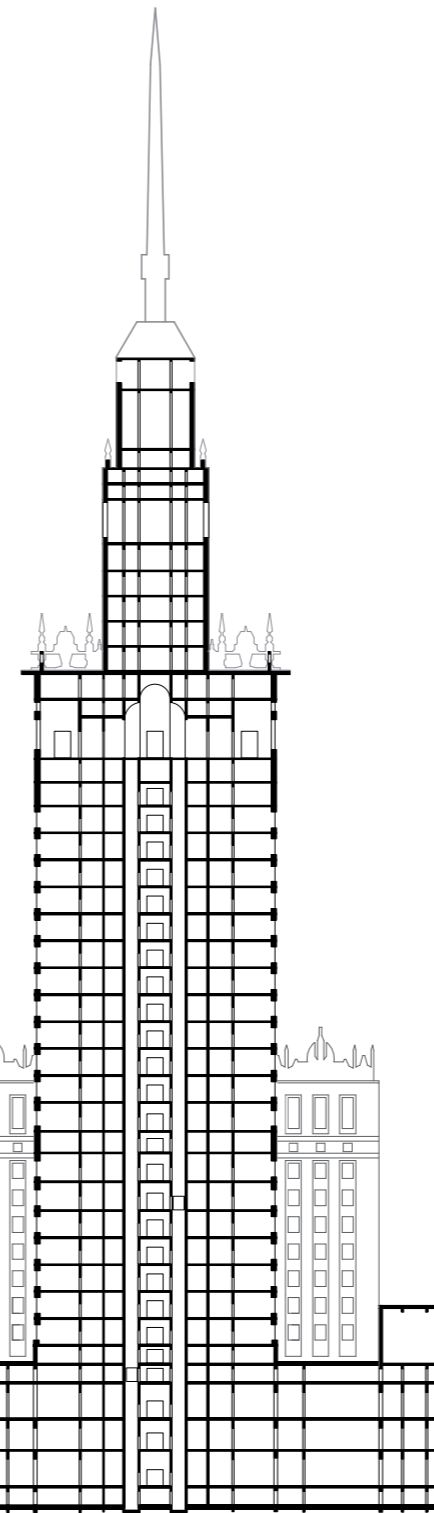
Vielfältige Verbindungen: baulich zwischen dem Neubau und dem Sockelbau des Kulturpalastes, gestalterisch zwischen dem Neubau und dem Turm. | *Wielorakie połączenia: pod wyglądem zabudowy między nowymi budynkami i cokołem PKiN, estetycznym pomiędzy nową zabudową a wieżą.* Projekt: Johannes Gadient

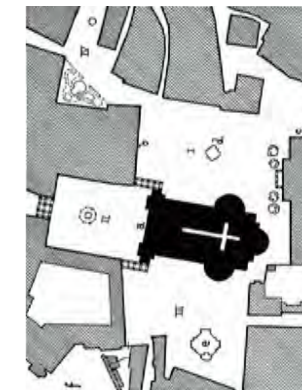
Schnitt A-A, Süd-Nord: Aleje Jerozolimskie-Kulturpalast. | *Przekrój A-A, Północ-Południe: Aleje Jerozolimskie-Pałac Kultury i Nauki.*

Der Neubau, der in den südlichen Hof eingreift, nimmt die Massstäblichkeit der Kulturpalast Sockelbauten auf. | *Nowa zabudowa, która wdziera się w południowy dziedziniec pałacu, odzwierciedla jego skalę.* Projekt: Dominique Beer, Johannes Gadient

0 25 50 m

Vorbild: Der Dom von Salzburg steht frei, definiert in seiner Umgebung aber drei Plätze. | *Odnosińca: Kościół w Salzburgu jest wolnostojącym budynkiem, jednak wpasowany jest w otoczenie tworząc trzy place.* Plan: Camillo Sitte

Den Kulturpalast verweben

Der Kulturpalast, der heute denkmalgeschützte Monumentalbau, ist noch immer ein Fremdkörper im Stadtzentrum. Grund dafür ist nicht etwa seine enorme Grösse oder sein architektonischer Ausdruck. Das Problem ist seine räumliche Isolation auf dem 600 mal 400 Meter grossen Platz, die ihn überhöht. Das Projekt will ihm diese räumliche Distanz und die Distanziertheit nehmen. Er soll in den Stadtkörper eingebunden werden und damit Teil der Stadt werden, so wie er auch Teil der Geschichte Warschaws ist. Die Stadtstruktur, ihre Häuserblocks, Strassen und Plätze sollen →

Zintegrować Pałac Kultury z miastem

Pałac Kultury, choć wpisany na listę zabytków, wciąż jest w centrum miasta „ciałem obcym”. Nie z uwagi na swoje niezwykle wręcz gabaryty czy też charakter architektury. Problem stanowi przestrzenna izolacja budynku na placu o wymiarach 600 x 400 metrów, który wydaje się dla niego po prostu zbyt duży. Celem projektu jest ograniczenie tego zdystansowania. Pałac powinien być zrośnięty z tkanką miasta i stać się częścią Warszawy, tak jak jest częścią jej historii. Zespoły budynków, ulice i place winny w przyszłości sięgać pod sam Pałac. Zaryzykowałbym też i powie- →

→ künftig bis zum Kulturpalast reichen. Mehr noch: Er soll Bestandteil der innerstädtischen Struktur Warschaws werden. Dabei sieht das Projekt auch vor, an den Kulturpalast anzubauen – mit der nötigen Sorgfalt und dem Respekt, der einem historischen Gebäude gebührt.

Vorbilder für diese stadträumliche Strategie finden sich sowohl in Städten des Mittelalters als auch des Barocks. Eines der Beispiele ist der Dom in Salzburg mit seinen umliegenden Bauten und Plätzen. Camillo Sitte beschreibt diesen Platz in seinem Buch *«Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen»*. Der von Vincenzo Scamozzi geplante und Anfang des 17. Jahrhunderts von Santino Solari im frühbarocken Stil ausgeführte Dom steht frei in der Salzburger Innenstadt. Über Bogengänge mit der Residenz und dem St. Peter-Stift verbunden, formuliert er drei städtische Plätze um sich herum: mit der Hauptfassade den geometrisch gefassten Domplatz und mit den beiden Seitenfassaden den Residenzplatz und den Kapitelplatz. Der Kulturpalast in Warschau könnte – vergleichbar dem Salzburger Dom – Ausgangspunkt einer städtischen Struktur werden. Mit seiner Orthogonalität, dem zentrierten Turmbündel und den vier Flügelbauten eignet er sich dafür hervorragend. So sind an allen vier Seiten des Kulturpalastes öffentliche Plätze oder intimere Hofräume als Bindeglieder zur neuen Stadtstruktur entstanden.

Der repräsentativste und größte Platz liegt vor dem Haupteingang. Seine Breite ist durch die Flügelbauten des Kulturpalastes bestimmt. Der Portikus des Haupteingangs, der Turm und die beiden flankierenden Flügelbauten dominieren den Platz und fassen ihn. Dem Kulturpalast gegenüber schließt ein etwas erhöhter dreiteiliger Museumsbau mit einer zum Platz gerichteten Säulenhalle den Platz gegen die Ulica Marszałkowska ab. Die Rückseite des Palastes wird vom flachen, halbrunden Kongressgebäude dominiert. Zwei einander gegenüberliegende, höhere Bauten und eine frei stehende Kolonnade bilden eine Klammer und bilden den querliegenden Platz. Zusammen mit den beiden Flügelbauten wird der objekthafte Kongresssaal gefasst und ins orthogonale Stadtgefüge eingebunden.

Viel kleinräumiger sind die beiden Flanken des Palastes mit dem neuen Stadtteil verwoben. Im Süden bilden ein Saalbau und ein stirnseitig an die beiden bestehenden Flügelbauten ange docktes Gebäude eine Abfolge von Höfen und verknüpfen den Palast mit der neuen Stadt. Auf der gegenüberliegenden Seite verbindet ein neues Gebäude beide Flügelbauten miteinander und schafft so ebenfalls einen Hofraum und die Verknüpfung mit dem neuen Stadtkörper.

Die verbindenden architektonischen Elemente von Kulturpalast und Stadt sind seine bestehenden Portikus. Dem Gebäude vorgelagert eignen sie sich hervorragend als Anknüpfungspunkte. Sie verengen Strassenräume, werden erweitert oder zu verbindenden Säulenhallen ausgebaut und schaffen so verbindende Hofräume, oder sie werden sogar als Andockungspunkte in Neubauten integriert. Thomas Schregenberger

→ *dział, że nawet więcej. Gmach należy zdecydowanie uczynić składową śródmiejskiej struktury. Koncepcja przewiduje więc, że niektóre budynki będą do niego przylegały. Oczywiście z respektownym należnym obiektowi historycznemu.*

Wzory dla tej strategii można odnaleźć zarówno w miastach średniowiecza, jak i baroku. Jednym z nich jest otoczenie katedry w Salzburgu. Camillo Sitte podaje ten przykład w swoim dziele „Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen”. Wokół zaprojektowanej przez Vincenzo Scamozziego, a zbudowanej ostatecznie na początku XVII wieku przez Santino Solariego wolno stojącej świątyni powstały trzy place miejskie: katedralny przed główną fasadą oraz Residenzplatz i Kapitelplatz przy elewacjach bocznych. Pałac Kultury podobnie jak katedra w Salzburgu mógłby stać się punktem wyjścia do stworzenia nowej struktury miasta. Ze swą ortogonalnością, wieżami i skrzydłami świetnie się do tego nadaje. I tak z wszystkich czterech stron powstałyby place publiczne i kameralne dziedzińce włączone w nową tkankę miasta.

Najbardziej reprezentacyjny i największy plac znalazłby się przed głównym wejściem. Jego szerokość wyznaczałyby skrzydła Pałacu. Portyk wejściowy, wieża i dwa skrzydła boczne dominowałyby nad placem i stanowiłyby jego oprawę. Po drugiej stronie przestrzeń zamykałby nieco podwyższony, trzyczęściowy budynek muzeum ze skierowaną ku niemu salą kolumnową. Od ulicy Emilii Plater zwraca dziś uwagę półokrągła Sala Kongresowa. Zaproponowane w koncepcji dwa znajdujące się naprzeciwko siebie, wysokie budynki i wolno stojąca kolumnada stanowiłyby tu dla niej kłamerę, wyznaczając kolejny, tym razem poprzeczny plac.

O wiele skromniejsze pod względem rozmiarów byłyby dwie boczne flanki Pałacu. Na południu współtworzyłyby budynek sali połączony od frontu z istniejącymi skrzydłami. Powstałby tu dziedzińiec, który scala socrealistyczny wieżowiec z przestrzenią centrum Warszawy.

W projekcie architektonicznymi łącznikami Pałacu Kultury z miastem są jego istniejące portyki. Przydane budowli świetnie nadają się jako punkt wyjścia do przeobrażeń tego rejonu, m.in. zawężając przestrzeń ulic i tworząc połączone sale kolumnowe. Thomas Schregenberger

Der Semesterablauf

Das Projekt entstand im Frühjahrssemester 2014 und besteht aus 81 Teilprojekten von ArchitekturstudentInnen des ZHAW Bachelorkurses. Nach einem intensiven Studium von Warschau und dessen Wiederaufbau führte ein Wettbewerb unter neun Studententeams zu einem städtebaulichen Konzept und dem verbindlichen Masterplan. In lokalen Gruppen wurde das Projekt weiter entwickelt und im Plenum am grossen Modell wöchentlichen koordiniert. Dort wurden gestalterische Regeln formuliert, Gebäudehöhen diskutiert, Nutzungen ausgehandelt und Fassadengliederungen, Hofdurchquerungen und Arkaden bestimmt. Während der Seminarwoche Mitte Semester in Warschau konnte das Projekt vor Ort überprüft werden. Neben dem Modell 1:200 ermöglichten gemeinsame Grundriss-, Fassaden- und Schnittpläne die Koordination des Gesamtprojektes.

Przebieg semestru

Projekt powstał w semestrze letnim 2014 roku i składał się z 81 podprojektów studentów studiów licencjackich uczelni ZHAW. Po intensywnym zapoznaniu się z problematyką Warszawy, a zwłaszcza jej powojennej odbudowy, odbył się wewnętrzny konkurs na koncepcję urbanistyczną i opracowanie wiążącego masterplanu. W małych grupach wygrany projekt był dalej opracowywany i na plenum całej klasy przy dużym modelu tygodniowo dyskutowany. To tutaj zostały nakreślone zasady estetyczne, dysktowane były wysokości budynków i sposób ich użytkowania, określono podział elewacji, połączenia między dziedzicami budynków czy łańcuchy arkad. Podczas podróży semestralnej do Warszawy w połowie semestru projekt mógł być zweryfikowany na miejscu. Obok modelu w skali 1:200 koordynację całego projektu umożliwiły również rzuty, elewacje i przekroje.

Der Kulturpalast bleibt ein Solitär, doch ist er über die Seitenflügel dicht in eine neue Stadtstruktur eingebunden. I Pałac Kultury pozostaje wolnostojącym budynkiem, lecz poprzez zbudowanie skrzydeł jest lepiej zintegrowany z tkanką miejską.